

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-35>

**THE INTERACTION BETWEEN POLITICAL INSTITUTIONS
AND THE LAW IN THE CONTEXT OF CRISIS GOVERNANCE**

**ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ПРАВА
В УМОВАХ КРИЗОВОГО ВРЯДУВАННЯ**

Palinchak M. M.

*Doctor of Political Science, Professor,
Dean of the Faculty of International
Economic Relations,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Палінчак М. М.

*доктор політичних наук, професор,
декан факультету міжнародних
економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Palinchak M. M.

*Student of the Faculty of International
Economic Relations,
Uzhhorod National University
Uzhhorod, Ukraine*

Палінчак М. М.

*студент факультету міжнародних
економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»
м. Ужгород, Україна*

Взаємозв'язок між політичними інститутами та правом стає найбільш очевидним саме в умовах кризи, коли звичний ритм конституційного урядування порушується війною, пандемією, фінансовим колапсом або серйозною внутрішньою дестабілізацією. За таких умов від права очікують виконання подвійної функції, яка за своєю суттю є суперечливою: воно має забезпечувати можливість швидких та ефективних державних дій, одночасно запобігаючи концентрації свавільної влади. Натомість управління в умовах кризи розуміється як правово-структурована сфера, в якій конституції, закони, суди, парламенти та виконавчі органи постійно переосмислюють допустимі межі державних дій. Це означає, що взаємодія між інститутами та правом у кризових ситуаціях не є винятком для конституціоналізму; навпаки, це є стрес-тестом самого конституціоналізму [1].

Основна інституційна проблема управління кризовими ситуаціями полягає в асиметрії. Кризи вимагають оперативності, секретності, координації та централізованого керівництва, що, природно, посилює позиції виконавчої влади. Водночас конституційна демократія ґрунтується на розподілі повноважень, обговоренні та правовій відповідальності. Як стверджує Марк Тушнет, надзвичайні повноваження регулюються не лише правовими нормами, а й політичними механізмами,

насамперед парламентським контролем та принципом поділу влади. Це спостереження є фундаментальним, сама лише законність не забезпечує конституційного балансу, якщо представницькі інститути маргіналізуються, а сам лише політичний контроль є недостатнім, якщо надзвичайні заходи не мають чіткої нормативної основи. Отже, вирішальним питанням є не те, чи відбудеться домінування виконавчої влади під час кризи, а те, чи таке домінування залишатиметься нормативно обмеженим, тимчасовим та підлягатиме інституційному контролю [2].

З цієї точки зору, право виконує щонайменше чотири взаємопов'язані функції в управлінні кризовими ситуаціями: конститутивну – воно визначає, хто та за яких умов може оголосити надзвичайний стан; розподільну – воно перерозподіляє повноваження між виконавчою, законодавчою, військовою та місцевою владою; обмежувальну – воно встановлює матеріально-правові та процесуальні обмеження, зокрема щодо пропорційності, тимчасовості та судового контролю; відновлювальну – воно створює механізми для повернення до звичайного конституційного ладу. Ці функції мають важливе значення, оскільки кризи не просто призупиняють нормальне управління, вони перебувають інституційну архітектуру держави. У «Переліку критеріїв верховенства права» Венеціанської комісії наголошується, що демократія, права людини та верховенство права взаємопов'язані, а державна влада має залишатися обмеженою та підлягати незалежному контролю навіть за виняткових умов. Законний режим кризового управління – це не той, що за будь-яку ціну максимізує можливості уряду, а той, що зберігає правову визначеність, підзвітність та контроль, водночас адаптуючись до надзвичайних ризиків [3].

Порівняльний досвід Європи показує, що найсерйозніша небезпека виходить не від надзвичайних повноважень як таких, а від їхньої нормалізації. Коли криза стає постійним методом управління, право може перетворитися з механізму стримування на інструмент панування.

Управління кризовими ситуаціями не слід зводити до песимістичного сценарію неминучого авторитарного зсуву. Політичні інститути також можуть використовувати закон для збереження демократичної легітимності в умовах надзвичайного тиску. Випадок України під час війни є особливо повчальним. Після повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. воєнний стан значно розширив повноваження виконавчих органів, військового командування та структур місцевого самоврядування, але це відбулося через конституційно визнані акти, підтримані парламентом, а не через суто виконавчу узурпацію. Правовий режим війни в Україні ілюструє, що управління

кризою може поєднувати концентрацію оперативних повноважень із постійною законодавчою участю, відтермінуванням виборів на підставі закону та конституційним дискурсом про права, необхідність та інституційну компетенцію. За цих умов особливого значення набуває судова влада як гарант того, що необхідність не перетвориться на необмежений розсуд, хоча її роль не слід абсолютизувати. Під час гострих криз суди діють в умовах інформаційних, часових та політичних обмежень, а тому їхній найреалістичніший внесок полягає у збереженні можливості перегляду рішень, уточненні меж повноважень та підтримці юридичної підзвітності надзвичайних заходів [4].

Відповідно, взаємодію між політичними інститутами та правом у сфері управління кризовими ситуаціями можна оцінювати за трьома критеріями. По-перше, нормативна щільність: надзвичайні повноваження мають ґрунтуватися на чітких правових нормах, а не на розпливчастих посиленнях на необхідність. По-друге, інституційна взаємність: навіть за умов прискороного прийняття рішень дії виконавчої влади мають залишатися пов'язаними із законодавчим уповноваженням та судовим контролем. По-третє, конституційна оборотність: надзвичайні заходи повинні передбачати правові шляхи повернення до звичайного урядування. За відсутності цих умов кризове управління має тенденцію перетворюватися на постійний винятковий стан, за їх наявності право не перешкоджає ефективним діям, а навпаки, робить їх цивілізованишими.

Отже, управління кризовими ситуаціями слід розглядати як конституційну сферу, в якій політичні інститути та право взаємно впливають одне на одне в умовах підвищеної небезпеки. Політичні інститути надають праву оперативної сили, а право – політичним інститутам легітимності, обмежень та стабільності. Їхня взаємодія не є ані антагоністичною, ані ієрархічною. Вона має діалектичний характер, виконавча влада потребує правового уповноваження, законодавча влада мусить адаптувати свої контрольні функції до надзвичайних обставин, а судова влада – захищати можливість судового перегляду рішень, не заперечуючи при цьому реалій надзвичайного управління. Якість управління в умовах кризи залежить не від усунення інституційної напруги, а від її структурування за допомогою права, щоб необхідність не знищила конституційний порядок. У цьому сенсі справжньою мірою конституційної демократії є не те, як вона управляє в нормальних умовах, а те, чи може вона в умовах кризи залишатися одночасно ефективною та юридично зобов'язаною.

Література:

1. Sente Z. Conceptualising State of Emergency, Constitutional Crisis Management and Their Rule-of-Law Requirements. *European Journal of Risk Regulation*. 2025. Vol. 16, No. 2. P. 374–387.
2. Tushnet M. The Political Constitution of Emergency Powers: Parliamentary and Separation-of-Powers Regulation. *International Journal of Law in Context*. 2007. Vol. 3, No. 4. P. 275–299.
3. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). *Rule of Law Checklist*. CDL-AD(2016)007. Council of Europe, 2016.
4. Кучук А. М., Кучук Д. Г. Конституційна демократія за екстраординарних умов: доктринальний вимір і роль суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2025. Т. 1, № 91. С. 196–201.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-669-0-36>

**ІНСТИТУЦІЙНИЙ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ ВИМІРИ
АРХІТЕКТУРИ БЕЗПЕКИ**

**INSTITUTIONAL AND INTERNATIONAL-LEGAL DIMENSIONS
OF THE SECURITY ARCHITECTURE**

Pusan M. Yu.

*PhD student, Scientific
and Organizational Department,
Military Institute of Taras Shevchenko
National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Пусан М. Ю.

*ад'юнкт (штатний) науково-
організаційного відділу,
Військовий інститут Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Дослідження інституційних та міжнародно-правових елементів наявної договірної архітектури загальноєвропейської системи колективної безпеки (далі – архітектура безпеки) має важливе значення для оцінювання її ефективності та спроможності виконувати свої базові функції, а також для визначення науково обґрунтованих підходів до її оновлення [1]. Актуальність цього питання зумовлена трансформацією глобального та регіонального безпекового середовища, а також ескалацією конфліктів у загальноєвропейському регіоні, зокрема широкомасштабним вторгненням російської федерації в Україну,